

NEZAVISNOST PRAVOSUĐA

Priredio: redovni profesor dr Milorad Bejatović

INDEPENDENCE OF THE JUDICIARY

Edited by: full professor Milorad Bejatovic, Ph.D.

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy Novi Sad

Novi Sad 2017.

Zbornik referata sa međunarodnog naučnog skupa održanog
od 21. – 23. septembra 2017. godine u Novom Sadu,
u organizaciji Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe
Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu.

Izdavač:

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Geri Karolja br. 1, telefon: 021 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Recenzenti:

Prof. dr Milorad Bejatović
Prof. dr Mirko Kulić
Prof. dr Milan Počuča
Prof. dr Zoran Pavlović
Prof. dr Zdravko Jež
Prof. dr Nenad Avramović
Prof. dr Miloš Marković

Prof. dr Jelena Matijašević-Obradović
Doc. dr Predrag Mirković
Doc. dr Darko Golić
Doc. dr Jelena Stojšić – Dabetić
Doc. dr Sanja Škorić
Doc. dr Nenad Bingulac

Za izdavača:

Prof. dr Marko Carić

Urednik:

Prof. dr Milorad Bejatović

Štampa:

Štamparija FELJTON, Novi Sad

Tiraž: 150

ISBN
978-86-6019-075-0

Programski odbor:

Prof. dr MARKO CARIĆ | Dekan Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe
- Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu | Republika Srbija
Prof. dr MILORAD BEJATOVIĆ | Redovni profesor Pravnog fakulteta za privredu i
pravosuđe - Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu | Republika Srbija
Akademik prof. dr MIODRAG N. SIMOVIĆ | Sudija Ustavnog suda Bosne i
Hercegovine | Republika Bosna i Hercegovina
Prof. dr BORČE DAVITKOVSKI | Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ - Univerzitet
„Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju | Republika Makedonija
Prof. dr KOSTADIN PUŠARA | Redovni profesor – emeritus i specijalni
savetnik na Univerzitetu Ujedinjenih nacija za mir i razvoj u Beogradu |
Republika Srbija
Prof. dr BORA ČEJOVIĆ | Predsednik krivičara Srbije | Republika Srbija
Prof. dr BRANKO VUČKOVIĆ | Predsednik Osnovnog suda u Kotoru |
Republika Crna Gora
Prof. dr ČEDOMIR BACKOVIĆ | Pomoćnik ministra pravde Republike Srbije |
Republika Srbija
Prof. dr ZORICA DRLJAČA | Univerzitet “Apeiron” u Banjoj Luci | Bosna i
Hercegovina
Prof. dr MIRKO SMOLJIĆ | Veleučilište “Lavoslav Ružička” u Vukovaru |
Republika Hrvatska
Prof. dr ROK LAMPE | Research Institute of European Faculty of Law in Nova
Gorica | Republika Slovenija
Prof. dr PETR VIKTOROVIČ MENŠIKOV | Katedra za razvojnu i pedagošku
psihologiju | Psihološki fakultet - Kaluški Državni Univerzitet Ciolkovski | Rusija

Organizacioni odbor:

Prof. dr Milorad Bejatović
Prof. dr Miloš Marković
Prof. dr Nikola Čirović
Prof. dr Jelena Matijašević-Obradović
Doc. dr Predrag Mirković
Doc. dr Darko Golić
Doc. dr Sanja Škorić
Doc. dr Jelena Stojić – Dabetić
Dr Dragan Grahovac

Sekretar:

Tamara Preradović, dipl.prav.

Proceedings of the International Scientific Conference
held from September 21 – 23, 2017 in Novi Sad,
organized by the Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad

Publisher:

Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad,
Geri Karolja No.1, telephone: 021 / 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Reviewers:

Milorad Bejatovic, PhD
Mirko Kulic, PhD
Milan Pocuca, PhD
Zoran Pavlovic, PhD
Zdravko Jez, PhD
Nenad Avramovic, PhD
Milos Markovic, PhD
Jelena Matijasevic-Obradovic, PhD
Predrag Mirkovic, PhD
Darko Golic, PhD
Jelena Stojacic-Dabetic, PhD
Sanja Skoric, PhD
Nenad Bingulac, PhD

For the Publisher:

Marko Caric, PhD - Dean

Editor-in-Chief:

Milorad Bejatovic, PhD

Print:

Print shop FELJTON, Novi Sad

Circulation: 150

ISBN
978-86-6019-075-0

Program Committee:

MARKO CARIC, PhD | Dean of the Faculty of Law for Commerce and Judiciary
- University Business Academy in Novi Sad | Republic of Serbia

MILORAD BEJATOVIC, PhD | Full Professor at the Faculty of Law for
Commerce and Judiciary - University Business Academy in Novi Sad | Republic
of Serbia

MIODRAG N. SIMOVIC, academician | Judge of the Constitutional Court of
Bosnia and Herzegovina | Bosnia and Herzegovina

BORCE DAVITKOVSKI, PhD | Faculty of Law „Iustinianus Primus“ - Ss. Cyril
and Methodius University in Skopje | Republic of Macedonia

KOSTADIN PUSARA, PhD | Full Professor - Emeritus and Special Advisor at
the European Center for Peace and Development - University for Peace
established by the United Nations, Belgrade | Republic of Serbia

BORA CEJOVIC, PhD | President of the Serbian Association for Criminal Law |
Republic of Serbia

BRANKO VUCKOVIC, PhD | President of the Basic Court in Kotor | Republic
of Montenegro

CEDOMIR BACKOVIC | Assistant Minister of Justice | Republic of Serbia

ZORICA DRLJACA, PhD | “Apeiron” University in Banja Luka | Bosnia and
Herzegovina

MIRKO SMOLJIC, PhD | “Lavoslav Ruzicka” University in Vukovar | Republic
of Croatia

ROK LAMPE, PhD | Research Institute of European Faculty of Law in Nova
Gorica | Republic of Slovenia

PETR VIKTOROVICH MENSHIKOV, PhD | Department of Developmental and
Educational Psychology | Kaluga State University | Russia

Organizing Committee:

Milorad Bejatovic, PhD

Milos Markovic, PhD

Nikola Cirovic, PhD

Jelena Matijasevic-Obradovic, PhD

Predrag Mirkovic, PhD

Darko Golic, PhD

Sanja Skoric, PhD

Jelena Stojacic-Dabetic, PhD

Dragan Grahovac, PhD

Conference Secretary:

Tamara Preradovic, LL.B.

Doc. dr Danijela Despotović

Docent na Slobomir P Univerzitetu u Doboju

e-mail: danijelamnikolic@gmail.com

Doc. dr Sanja Maksimović

Docent na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe,

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu

e-mail: sanja.m03@gmail.com

PRAVNA DEJSTVA DRŽAVINE

Apstrakt:

Državina je faktička vlast na stvari, nezavisno od toga da li se vrši na osnovu subjektivnog prava ili bez pravnog osnova i nezavisno od toga da li držalac vjeruje da je ovlašćen da vrši tu faktičku vlast.

Pravni dejstva državine su stanja koja su priznata pravnim poretkom, a inicirana činjenicom faktičke vlasti na stvari pa mogu proizvesti pravnu vlast, pravni odnos (dužničko-povjerilački) i zahtjev za pravnom zaštitom. Drugim riječima, pravna dejstva su instrumenti posredstvom kojih činjenica prerasta u pravo, činjenica koja pretpostavlja pravo ili činjenica koju pravo obezbjeđuje.

Ključne riječi: državina, pravno dejstvo, održaj, okupacija.

1. UVOD

Mada je, po svojoj pravnoj prirodi, državina samo činjenica, ta činjenica u sferi prava izaziva značajne posledice. Zbog posledica koje državina proizvodi možemo je smatrati pravnom činjenicom. Uočivši ove posledice, rimski pjesnik *Horatius* je ustanovio izreku „*Beati possidentes*“ (blaženi su koji posjeduju). Povodom posledica državine englezi imaju izreku: „*Possession is nine tenths of the Law*“.

Državina može proizvesti pravne posledice a uslovi za nastupanje tih posledica utvrđeni su pravnim normama u datom pravnom sistemu.¹ Pravne

1 N. Gavella, *Sticanje posjeda stvari u našem pravnom uređenju – posebno o izvornom sticanju neposrednog i posrednog posjeda stvari*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 33/1983, str. 333; N. Gavella, *O predaji stvari u posjed, s posebnim osvrtom na predaju u*

posledice, koje mogu nastupiti usled uloge državine kao pravne činjenice tiču se nastanka, promjene ili prestanka pravnih odnosa povodom stvari.

Državina uživa samostalnu pravnu zaštitu, što je značajna pogodnost državine. Bez obzira na svojstva, kvalitet i širinu faktičke vlasti, svaka državina uživa pravo na državinsku zaštitu.

Sledeća pogodnost tiče se položaja držaoca u publicijanskoj parnici. Držalac koji ima stvar u državini dobiće parnicu protiv onoga ko ima istu uzukapionu državinu ali se stvar ne nalazi u njegovoj faktičkoj vlasti.²

Većina pravnih pisaca slažu se da pravne posledice proističu iz pravnih funkcija državine. Pravne funkcije državine su: publicitetna funkcija, kontinuitetna funkcija i zaštitna funkcija državine.

Funkciju publiciteta ima neposredna državina. To, naročito dolazi do izražaja kod stvarnih prava, ali i kod nekih obligacionih koja su u vezi sa stvari i imaju trajniji karakter.³ Pravni poredak priznaje interes držaoca da što duže zadrži državinu i tom cilju služi kontinuitetna funkcija državine. Zaštitna funkcija državine manifestuje se preko posebne zaštite državine normirane od strane pravnog poretka.

Pravna dejstva mogu biti:

- stvarnopravne prirode i
- obligacionopravne prirode.

1.1. Pravna dejstva stvarnopravne prirode

Pravni učinci stvarnopravne prirode za posledicu mogu imati nastanak, promjenu ili prestanak pravnih odnosa povodom stvari, pretpostavku o postojanju stvarnih prava i mogućnost korištenja zaštite državine od samovlasnog uznemiravanja. Zbog toga se dejstva stvarnopravne prirode mogu podijeliti na:

- Dejstva kod kojih se državina javlja kao način ili uslov za sticanje stvarnih prava (akviziciona dejstva).
- Dejstva kod kojih se državina javlja kao prepostavka o postojanju stvarnih prava (prezumptivna dejstva) i
- Dejstva kod kojih se državina javlja kao objekt zaštite (zaštitna dejstva).

neposredan posjed, Naša zakonitost, br. 2/1984, str. 157.

2 Član 131. stav 2. Zakona o stvarnim pravima; član 1013. Ošteg imovinskog zakonika za Crnu Goru; član 98. Stvarnopravnog zakonika.

3 D. Popov, *Pravna dejstva državine*, Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 2/2006, str. 219.

1.1.1. Akviziciona dejstva državine

Pravom je priznato svojstvo državini da za posledicu ima sticanje stvarnih prava. Akviziciona dejstva državine su instrumenti pomoću kojih državina kao činjenica dovede do sticanja stvarnog prava: bilo kao uslov sticanja, bilo kao način sticanja stvarnog prava. Mogu biti u dva oblika:

- Kad se sticanjem državine stvari stiču i stvarna prava. Ovdje je državina način sticanja (*modus acquirendi*) stvarnih prava.
- Kad državina predstavlja uslov za sticanje stvarnih prava.

1.1.1.1. Državina kao način sticanja (*modus acquirendi*) stvarnih prava

Za derivativno sticanje prava svojine na pokretnim stvarima potrebno je da postoji pravni osnov (*iustus titulus*), to je pravno posao. U francuskom pravu pravnim poslom se prenosi svojina, što znači da sam ugovor ima translativno dejtvo, dok u našem pravu translativno dejstvo kod sticanja svojine pokretnih stvari ima državina.⁴ Na osnovu pravnog posla, na pokretnoj stvari svojina se stiče predajom stvari u državinu sticaoca.⁵

U slučaju višestrukog otuđenja pokretne stvari, kad je više lica zaključilo pravne poslove radi sticanja svojine na individualno određenoj pokretnoj stvari, svojinu stiče ono lice kome je prvo predana stvar u državinu (*prior tempore potius iure*).⁶

Osim prava svojine državina je način (forma) za osnivanje založnog prava na pokretnim stvarima, plodouživanja i upotrebe na pokretnim stvarima. Založno pravo na pokretnim stvarima najčešće se zasniva ugovorom. Ugovor o zalozi je pravni osnov, ali založno pravo na pokretnim stvarima se stiče predajom pokretne stvari u neposrednu državinu zalogoprimca.⁷ Tako je i kod plodouživanja i prava upotrebe na pokretnim stvarima koje nastaje ako na osnovu pravnog posla plodouživaocu bude predana pokretna stvar u neposrednu, nesamostalnu državinu.⁸

4 S. Krneta, *Posjed*, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Tom drugi, Beograd, 1978, str. 1011.

5 Član 109. stav 1. Zakona o stvarnim pravima ; Zakon o stvarnim pravima („Službeni glasnik RS“, br. 124/08, 3/09 i 58/09), član 65. Opšteg imovinskog zakonika za Crnu Goru.

6 Član 110. stav 1. Zakona o stvarnim pravima; § 332. Austrijskog građanskog zakonika; § 202. Srpskog građanskog zakonika;

7 Član 148. Zakona o stvarnim pravima; član 968. Zakona o obligacionim odnosima.

8 I. Babić, *Građansko pravo – Uvod u građansko i stvarno pravo*, str. 262.

1.1.1.2. Državina kao uslov za sticanje stvarnih prava

U ovom slučaju učinak državine je takav da ona predstavlja uslov za sticanje stvarnih prava ili, bolje rečeno, državina se pojavljuje „unutar zakonskog činjeničnog stanja predviđenog za nastanak prava.“⁹ Ali državina je, u odnosu na ostale uslove primarna pošto bez državine ne može biti riječi o sticanju stvarnih prava održajem, od nevlasnika, okupacijom; ona je *condicio sine qua non*. Kao neophodan uslov državina postoji kod sticanja sledećih stvarnih prava:

- Sticanje prava svojine održajem,
- Sticanje stvarnih službenosti održajem,
- Sticanje prava svojine od nevlasnika,
- Sticanje prava svojine prisvojenjem (okupacijom).

1.1.1.2.1. Učinak državine kod sticanja prava svojine održajem

Održaj je jedan od načina sticanja prava svojine na osnovu činjenica predviđenih zakonom, originarno. Državina koja ima određene kvalitete protekom vremena postaje svojina.¹⁰ Učinak državine je takav da protekom vremena od faktičke vlasti preraste u pravo. Zadatak održaja je da otkloni nesklad između faktičkog i pravnog stanja. To je interes uzukapijenta ali i opšti interes jer se time obezbeđuje pravna sigurnost i povjerenje u pravni poredak. Da bi državina prerasla u svojinu ona mora imati određene kvalitete. S obzirom na kvalifikovanost državine razlikuje se redovan i vanredni održaj.

Redovan održaj pretpostavlja veći stepen kvalifikovanosti državine. Državina treba da je zakonita, savjesna i da nije manljiva. Ovakva državina prerasta u svojinu protekom deset godina neprekidnog držanja na nepokretnim stvarima i tri godine na pokretnim stvarima.¹¹ Novina u pravu Republike Srpske je da se za redovan održaj nepokretosti zahtijeva samostalna državina, koja je zakonita, savjesna i da nije manljiva (uzukapiona državina). Ovo je novina samo u formalnom smislu, pošto je i ranije zahtijevana zakonita svojinska državina,¹² tj. državina zasnovana na punovažnom pravnom osnovu koji je podoban za sticanje prava svojine. Zakon o stvarnim pravima ne poznaje zakonitu svojinsku državinu.¹³ Za sticanje prava svojine redovnim održajem, na pokretnim stvarima ne zahtijeva se da je državina samostalna, što znači da je uzukapiona ona državina koja je zakonita, savjesna i nije manljiva.¹⁴

9 S. Krneta, *Posjed*, str. 1011.

10 D.41.3.3 *Modestinus libro quinto pandectarum* Usucapio est adiectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti.

11 Član 58. i član 116. Zakona o stvarnim pravima.

12 Član 72. stav 1. Zakona o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima.

13 Član 312. stav 1. Zakona o stvarnim pravima.

14 Član 116. stav 1. Zakona o stvarnim pravima; hrvatsko pravo i kod sticanja prava

Za vanredni održaj dovoljna je manja kvalifikovanost državine ali vrijeme koje treba da protekne da bi nastupila posledica sticanja svojine je duže nego kod redovnog održaja. Za vanredni održaj dovoljno je da je državina savjesna.¹⁵

Dejstva državine kod sticanja prava svojine održajem nastupaju po samom zakonu (*ipso iure*) u trenutku kad se ispune pretpostavke propisane zakonom. Uzukapijant stiče pravo svojine na stvari koju je do tada imao u državini kroz zakonom određeno vrijeme, dok na drugoj strani nastaje gubitak svojine lica koje je do tada bilo vlasnik. Održajem se stiče samo svojina na stvari koju je držalac imao u državini (*quantum possessum tantum preascriptum*). Sticalac prava svojine ne izvodi svoje pravo iz prethodnikovog prava.

1.1.1.2.2. Dejstvo državine kod sticanja stvarnih službenosti

Održajem se mogu sticati i stvarna prava koja su podobna za sticanje održajem. To mogu biti pozitivne i negativne stvarne službenosti,¹⁶ ali ne i pravo zaloge, nasledno pravo, potraživanja, pravo građenja itd. Dejstva državine kod sticanja svojine održajem razlikuje se od njenog dejstva kod sticanja stvarnih službenosti. Kod sticanja svojine održajem državina igra konstitutivnu ulogu, pa se svojina stiče originarno, a svojina dotadašnjeg vlasnika se gasi. Do gašenja svojine dotadašnjeg vlasnika dolazi zbog uticaja načela jedinstvenosti svojine, prema kojem na jednom objektu ne mogu postojati dvije svojine. Kod sticanja stvarnih službenosti održajem ne gasi svojina dotadašnjeg vlasnika, već se ona samo ograničava.

Osnov za sticanje prava stvarne službenosti održajem nije državina, već činjenice propisane zakonom, dok je državina samo uslov.¹⁷ Održajem se stvarna službenost stiče ako ju je držalac povlasne nepokretnosti pošteno držao i izvršavao sadržaj te stvarne službenosti u toku dvadeset godina, a vlasnik poslužne nepokretnosti nije se tome protivio.¹⁸ Zakon o stvarnim pravima koristi izraz „pošteno držao“, ali se u odredbama koje propisuju kvalitet državine nema određenje šta se smatra poštenom državinom. Kako je Zakon o stvarnim pravima preuzeo mnoga rješenja iz austrijskog prava koje se dugi niz godina primjenjivalo na našim prostorima, može se zaključiti da se i ova nedoslednost odnosi na savjesnu državinu. Isti izraz ima i hrvatsko pravo, pa je moguće da je nedoslednost

svojene pokretnih stvari održajem zahtijeva samostalnu državinu: član 159. stav 3. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima.

15 D. Popov, *Kvalifikovana državina u funkciji sticanja prava svojine održajem*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 1/2011, str.122.

16 O tome opširnije: M.P. Jovanović, *Državina, njena zaštita i održaj*, Beograd, 1925, str. 103-105.

17 „Stvarna službenost osniva se na osnovu zakona održajem“:član 198. Zakona o stvarnim pravima.

18 Član 198. stav 1. Zakona o stvarnim pravima.

posledica pružimanja rješenja iz hrvatskog prava.¹⁹ Pored poštene državine, kao uslov za sticanje stvarne službenosti održajem propisano je da se vlasnik poslužne nepokretnosti ne protivi vršenju sadržaja prava službenosti. Zakon o stvarnim pravima poznaje samo vanredni održaj pa se po ovom pitanju nije udaljio od ranijeg propisa.

Državina prava stvarne službenosti je uslov za sticanje stvarne službenosti ali ne mora biti vršena kontinuirano (neprekidno). Kad se zbog prirode službenosti ona može se samo rijetko izvršavati (npr. kad vlasnik šume provози trupce iz šume preko nečije parcele samo povremeno), onaj koji tvdi da je ona u korist njegove nepokretnosti kao povlasne osnovana održajem mora dokazati da je u periodu od najmanje 20 godina makar tri puta nastupio slučaj izvršavanja takve službenosti i da je on ili njegov prethodnik svaki taj put izvršavao njegov sadržaj.²⁰

1.1.1.2.3. Dejstvo državine kod sticanja prava svojine od nevlasnika

Akvizijsko dejstvo državine je primarano kod sticanja prava svojine od navlasnika, mada, kod ovog načina sticanja svojine, postoji i uticaj prezumptivnog dejstva državine. Pretpostavka da „državina odgovara sadržaju nekog prava“ stavlja pred pravni poredak zadatak da zaštiti sva ona lica koja se u pravnom prometu pokretnim stvarima pouzdaju u to.²¹ Kad neko lice, vjerujući da je držalac pokretne stvari njen vlasnik, sa njim zaključi teretni pravni posao na osnovu koga mu pokretna stvar bude predata u državinu, stiče svojinu te stvari u trenutku kad stekne samostalnu neposrednu državinu na predmetnoj stvari.²² Ako je sticaocu stvar bila predata u posrednu državinu na njoj pribavilac neće steći svojinu dok mu ne bude predata u neposrednu državinu.²³

Sticanje svojine od nevlasnika suprotno je načelu da „niko ne može prenijeti više prava nego što ga sam ima“.²⁴ Pravna priroda sticanja svojine od nevlasnika je „poseban originarni način“ sticanja svojine.²⁵ I kod ovog oblika sticanja svojine samostalna savjesna državina ima konstitutivno dejstvo. Ako je stvar, koja je predmet

19 § 326. Austrijskog građanskog zakonika; član 18. stav 3. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima R. Hrvatske.

20 Član 198. stav 3. Zakona o stvarnim pravima; § 1471. Austrijskog građanskog zakonika: jedina razlika u odnosu na naše pravo je što se sticalac u periodu „od trideset godina makar tri puta morao poslužiti tim pravom.“

21 Popov, D., *Pravna dejstva državine*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 2/2006, str. 224.

22 Član 111. stav 1. Zakona o stvarnim pravima.

23 Član 111. stav 2. Zakona o stvarnim pravima.

24 D.50,17, 54 *Ulpianus libro quadragenisimo sexto ad edictum* Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.

25 Planojević, N., *Pravna priroda sticanja svojine od nevlasnika*, Pravni život, br. 10/2001, str. 61.

sticanja svojine od nevlasnika, iz državine vlasnika izašla protiv njegove volje, tada nije moguće steći svojinu ovim načinom sticanja, osim gotovog novca. Poseban je slučaj sticanja svojine od nevlasnika kad su u pitanju hartije od vrijednosti na donosioca. Moguće je sticanje prava svojine gotovog novca i hartiji od vrijednosti na donosica čak i kad je novac hartija od vrijednosti na donosica izašla iz ruku njenog izdavaoca, odnosno njenog ranijeg imaoca i bez njegove volje, odnosno ako je vlasniku ili licu putem koga ih je vlasnik držao bile ukradene, ako ih je izgubio ili zagubio.²⁶

1.1.1.2.4. Dejstvo državine kod sticanja prava svojine prisvojenjem

Prisvojenjem (okupacijom) se stiče pravo svojine na pokretnim stvarima koje niko nema u svojini. U švicarskom i njemačkom pravu moguće je sticanje prava svojine okupacijom i na nepokretnostima.²⁷ U našem pravu sticanje prava svojine okupacijom ograničeno je samo na pokretne stvari i to samo na one stvari koje su napuštene. Za prisvojenje drugih pokretnih stvari potrebna je dozvola nadležnog organa.²⁸ Da bi došlo do sticanja svojine okupacijom neophodno je da se stvar uzme u samostalnu državinu sa namjerom da se prisvoji.²⁹

Državina ima akvizicijsko dejstvo, pa samim materijalnim aktom prisvojenja pokretne stvari nastaje svojina. Namjera da se stvar prisvoji (*animus occupandi*) posebno je naglašena, pošto samo uzimanje stvari bez namjere da se na njoj stekne svojina ne može biti osnov za prisvojenje. Ali, kako je riječ o uzimanju pokretne stvari u samostalnu državinu, iz pojma samostalne državine proizilazi da postoji volja za uzimanje stvari u svojinu, čak i da nije posebno zakonom propisano. Da bi došlo do sticanja svojine *aprehensione* radnje uzimanja moraju biti preduzete od strane lica koje je sposobno za prisvojenje. Načelno sva fizička i pravna lica sposobna su da izvrše okupaciju stvari. Jedino ograničenje odnosi se na prisvojenje onih stvari za koje je potrebna posebna dozvola nadležnog organa, jer takve stvari mogu prisvojiti samo lica koja su ranije pribavila dozvolu. Ukoliko se takva pokretna stvar uzme od strane lica koje nema dozvolu, na njoj se ne može steći svojina, ali može državina.

1.1.2. Prezumptivna dejstva državine

Državina koja ima kvalifikaciju da može biti uslov za sticanja prava svojine redovnim održajem nazivamo još i uzukapiona državina. Ako ovakva državina držaocu bude oduzeta dok još nije poteklo vrijeme za održaj on se može koristiti

26 Član 239. Zakona o obligacionim odnosima; član 111. stav 4. Zakona o stvarnim pravima.

27 Član 658. Švicarskog građanskog zakonika; § 928. Njemačkog građanskog zakonika.

28 Član 118. stav 2. Zakona o stvarnim pravima.

29 Član 118. stav 1. Zakona o stvarnim pravima.

petitornom tužbom (*actio Publiciana*). Ovakav držalac se smatra kao pravno pretpostavljeni vlasnik.³⁰ Uzukapioni držalac još nije stekao svojinu, ali postoji pravna pretpostavka da je vlasnik i na toj pretpostavci osniva se njegovo pravo za korišćenje petitorne tužbe, koja se koristi za zaštitu svojine. Pretpostavka o pravu svojine trpi ozbiljnu kritiku, jer nije u pitanju pretpostavljena svojina već uzukapiona državina.³¹

Pored ove pretpostavke postoji još i zakonska pretpostavka da je samostalni držalac stvari ujedno i njen vlasnik. U pravu Republike Srpske postoji pretpostavljena svojina na pokretnoj stvari. Na osnovu ove pretpostavke pravilno će postupiti lice ako se u pravnom prometu pouzda da je držalac pokretne stvari njen vlasnik, osim ako je to lice znalo ili prema prilikama moglo znati da držalac pokretne stvari nije njen vlasnik.³² Identičnu odredbu sadrži i hrvatsko pravo.³³

1.1.3. Zaštitno dejstvo državine

Bez obzira na kvalitet i karakteristike, svaka državina je zaštićena normama objektivnog prava. Kad je državina zasnovana na subjektivnom pravu; imalac subjektivnog prava ima mogućnost da, pored drugih pravnih sredstva kojima se štiti subjektivno pravo, koristi i sredstva za zaštitu državine. Ali i onaj ko je faktičku vlast na stvari stekao na protivpravan način ima pravo na zaštitu državine.³⁴

Zaštititi državinu moguće je pred redovnim sudovima i putem samopomoći tj. vlastitim radnjama držaoca koje ne prelaze granicu samovlasnog vršenja prava. Državinska zaštita je jedano od najznačajnijih dejstava državine. Kako je državina fakat a ne pravo, tako je i državinska zaštita uslovljena pravnim pojmom i prirodom državine; ona je samostalna i posesorna. Samostalna je u tom smislu što odluka suda u državinskom sporu ne predstavlja smetnju da se među istim strankama, ponovo povede spor povodom prava na državinu. Ponovo se može pokrenuti parnica petitornom tužbom a odluka donesena u državinskom sporu nije *res iudicata*. Državina je fakat pa ni u državinskom sporu nije dozvoljeno raspravljanje pravnih pitanja, državinski spor je oko činjenica vezanih za državinu i smetanje. Zato se kaže da je državinski spor posesoran, poseban i provizoran.

Svi oblici faktičke vlasti ne uživaju državinsku zaštitu. Pravni poredak omogućuje zaštitu samo onim oblicima faktičke vlasti koje smatra državinom. Faktička vlast za drugog ne smatra se državinom te ne uživa državinsku zaštitu. U pravu Republike Srpske pomoćnik u državini, ukoliko bude smetan u državini nema mogućnost podnošenja državinske tužbe, pošto nije aktivno legitimisan. Međutim, može se koristiti samopomoću umjesto onog za koga vrši faktičku vlast.

30 § 372. Austrijskog građanskog zakonika; član 131. Zakona o stvarnim pravima.

31 O. Stanković – M. Orlić, *Stvarno pravo*, str. 139.

32 Član 305. Zakona o stvarnim pravima.

33 Član 11. stav 3. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima Republike Hrvatske.

34 Lazarević, D., *Državina pojam, oblici i zaštita*, Sudska praksa, br. 6/7, str. 39.

Oblik zaštite, obim njegovog korištenja i legitimitet odražava onaj odnos lica prema stvari kakav je priznat objektivnim pravom.

1.2. Dejstva državine obligacionopravne prirode

Državina kao činjenica ima određena dejstva obligacionopravne prirode. Obligacionopravni odnos može nastati kao posledica činjenice da je neko lice držalac stvari. Kad obligacioni odnos već postoji između određenih lica njega činjenica da je neko lice držalac može posebno pojačati. Savjesnost držaoca može uticati na sadržaj obligacionog odnosa koji se uspostavlja kao posledica vlasničke tužbe. Takvi učinci su:

- Pojačano dejstvo državine zakupca.
- Prava i obaveze držaoca prilikom vraćanja stvari vlasniku kod reivindikacije.
- Odgovornost držaoca za štetu.

1.2.1. Pojačano dejstvo državine zakupca

U njemačkom pravu propisano je da u slučaju prodaje zemljišta trećem licu, dok još ugovor o zakupu nije istekao, a zemljište se nalazi u državini zakupca „obligaciona prava djeluju i prema novom sticaocu zakupljenog zemljišta (*Kuf bricht nich Miete*).“³⁵

I u našem pravu postoji pojačano dejstvo državine zakupca. Samo, za razliku od njemačkog prava, postoji pojačano dejstvo državine svih stvari koje mogu biti predmet zakupa (pokretnih i nepokretnih). U slučaju kad vlasnik otuđi stvar, koju je na osnovu ugovora o zakupu ranije predao zakupcu u neposrednu državinu, novi pribavilac stupa na mjesto zakupodavca. Prava i obaveze iz ugovora o zakupu nastaju između novog pribavioca i zakupca a odnos sa ranijim zakupodavcem se gasi. To je zakonski slučaj ustupanja ugovora.³⁶ Pribavilac ne može tražiti od zakupca da mu stvar preda prije isteka vremena na koje je zakup ugovoren. Ako trajanje zakupa nije vremenski ugovoreno a ne proističe ni iz zakonske odredbe, onda zakupac ne može zahtijevati predaju stvari prije isteka otkaznog roka. Za pribaviočeve obaveze prema zakupcu odgovara prenosilac kao solidarni jemac.³⁷

Ali, kad je stvar koja je predmet zakupa prije predata pribaviocu nego zakupcu, pribavilac stupa na mjesto zakupodavca i preuzima njegove obaveze

35 Stojanović, D., *Novi koncept državine (čl. 70. Zakona o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima)*, Zbornik Pravnog fakulteta u Kragujevcu za školsku 1979/1980, Kragujevac, 1981, str. 81.

36 B. Morait, *Obligaciono pravo, Knjiga prva*, Banja Luka, 1997, str. 302.

37 Član 591. Zakona o obligacionim odnosima.

prema zakupcu, ali samo ako je u vrijeme zaključenja ugovora znao za ugovor o zakupu. Ako nije znao za ugovor o zakupu, nije dužan stvar predati zakupcu.³⁸

Kao što možemo vidjeti znatno je povoljniji položaj držaoca kad zakupodavac zaključuje ugovor o otuđenju predmeta zakupa.

1.2.2. Prava i obaveze držaoca prilikom vraćanja stvari vlasniku kod reivindikacije

Držalac koji izgubi reivindikacioni spor dužan je stvar predati tužiocu zajedno sa plodovima koji nisu obrani.³⁹ Stvar se predaje u mjestu gdje se nalazi.⁴⁰ Ovo je osnovni zahtjev vlasnika stvari. Pored osnovnog zahtjeva vlasnik ima pravo i na sporedne zahtjeve koji se odnose na plodove i naknadu štete nastale pogoršanjem ili propašću stvari. Sa druge strane držalac stvari ima pravo na protivzahtjev u pogledu troškova koje je imao povodom stvari koja se vraća vlasniku.

1.2.2.1. Sporedni zahtjevi vlasnika prema držaocu stvari

Sporedni zahtjevi vlasnika stvari prema držaocu odnose se na plodove i koristi koje je stvar davala za vrijeme dok je bila kod držaoca, kao i naknada za propast ili pogoršanje stvari. Različito je regulisan položaj savjesnog i nesavjesnog držaoca prilikom isticanja sporednih zahtjeva vlasnika stvari.

- **Savjesni držalac** predaje vlasniku stvar sa plodovima koji još nisu obrani. Ali on ne odgovara za pogoršanje i propast stvari koje su nastale za vrijeme njegove savjesne državine, niti je dužan dati naknadu za upotrebu i korist koju je imao od stvari.⁴¹
- **Nesavjesni držalac** dužan je vratiti stvar vlasniku zajedno sa svim plodovima koje je stvar dala za vrijeme njegove državine. Ako ne postoji mogućnost restitucije plodova u naturi, zato što ih je potrošio, otuđio ili je propustio da ih ubere onda je dužan da nadoknadi vlasniku vrijednost ubranih plodova kao i vrijednost plodova koje je propustio da ubere. Nesavjesni držalac je dužan da nadoknadi štetu nastalu pogoršanjem ili propašću stvari, osim ako bi ta šteta nastala i da se stvar nalazila kod vlasnika.⁴² Potraživanja vlasnika zastarijevaju u roku od tri godine od dana predaje stvari vlasniku.⁴³

38 Član 593. Zakona o obligacionim odnosima.

39 Član 129. stav 1. Zakona o stvarnim pravima.

40 Stanković O., Orlić, M., *Stvarno pravo*, Beograd, 1996, str. 135.

41 Član 129. stav 1. i stav 2. Zakona o stvarnim pravima.

42 Član 130. stav 1. stav 2 i stav 3. Zakona o stvarnim pravima.

43 Član 130. stav 8. Zakona o stvarnim pravima.

1.2.2.2. Protivzahtjevi držaoca stvari

Pravo da prema vlasniku postavi protivzahtjev nije vezano za savjesnost držaoca; nesavjestan držalac ima isto pravo kao i savjestan držalac da postavi protivzahtjev vlasniku stvari. Razlika je u „pogledu naknade različitih vrsta troškova koje može da zahtijeva od vlasnika stvari“.⁴⁴

- **Savjesni držalac** ima pravo na naknadu nužnih troškova za održavanje stvari. Nužni troškovi su takvi troškovi koji su nephodni za održavanje stvari. Ovdje spadaju troškovi za tekuće održavanje i popravku stvari, kao i troškovi za plaćanje poreza, rente, komunalne naknade, naknade za korištenje građevinskog zemljišta itd. Pored nužnih troškova ima pravo da od vlasnika zahtijeva naknadu korisnih troškova u mjeri u kojoj je vrijednost stvari povećana.⁴⁵ Što se tiče luksuznih troškova (troškovi radi svog zadovoljstva ili uljepšavanja stvari), savjesni držalac ima pravo na njihovu naknadu pod uslovom da je vrijednost stvari povećana. To znači da samo ako su korisni, odnosno ako je njima uvećana vrijednost stvari savjesni držalac ima pravo da zahtijeva naknadu. Ako se ono što je učinjeno zbog zadovoljstva ili uljepšanja može odvojiti od stvari bez njenog oštećenja, savjesni držalac ima pravo da to odvoji i zadrži za sebe (*ius tollendi*).⁴⁶ Savjesni držalac ima pravo da zadrži stvar (*ius retentionis*) dok mu se ne nadoknadi iznos nužnih i korisnih troškova koje je imao u vezi sa njenim održavanjem. Vrijednost plodova i drugih koristi koje je držalac imao od stvari odbiće se od troškova koje držalac osnovano traži. Potraživanje naknade nužnih i korisnih troškova zastarijeva u roku od tri godine od dana kad je stvar predana vlaniku.⁴⁷

Savjestan držalac postaje nesavjestan od trenutka kad mu je tužba dostavljena, ali vlasnik može dokazivati da je držalac postao nesvjestan i prije dostavljanja tužbe.⁴⁸

- **Nesavjesni držalac** ima pravo da od vlasnika zahtijeva naknadu nužnih troškova koje bi imao vlasnik da se stvar nalazila kod njega, kao i naknadu korisnih troškova ako su oni korisni i za vlasnika. Ali, nema pravo na naknadu luksuznih troškova. Ako se ono što je učinjeno radi uljepšavanja ili zadovoljstva može odvojiti od stvari, bez njenog oštećenja, nesavjesni držalac ima pravo da to odvoji i zadrži za sebe. Pravo da zahtijeva naknadu nužnih i korisnih troškova zastarijeva za tri godine od dana predaje stvari vlasniku.⁴⁹

44 D. Popov, *Pravna dejstva državine*, str. 232.

45 Član 129. stav 3. Zakona o stvarnim pravima.

46 Član 129. stav 4. Zakona o stvarnim pravima.

47 Član 129. stav 5. stav 6. i stav 8. Zakona o stvarnim pravima.

48 Član 130. stav 7. zakona o stvarnim pravima.

49 Član 130. Zakona o stvarnim pravima.

1.2.3. Odgovornost držaoca za štetu

Za štetu od opasne stvari odgovara se prema pravilima objektivne odgovornost. Uzročna veza se, kod takve odgovornosti pretpostavlja, s tim što je ta pretpostavka oboriva, tako da se može dokazivati da opasna stvar nije bila uzrok štete.⁵⁰ Ako šteta potiče od nekog uzroka van stvari koji se nije mogao predvidjeti, ni izbjeći ili otkloniti, tada se obara pravna pretpostavka uzročnosti.⁵¹ Za štetu od opasne stvari odgovara njen imalac.⁵² Teorija nije jedinstvena po pitanju ko se smatra imaoцем stvari; „jedni smatraju da se pod imaoćem stvari podrazumijeva njen vlasnik (Ljubiša Milošević, Bogdan Loza) dok drugi misle da izraz imalac i držalac imaju isto značenje (Jakov Radišić).“⁵³ „Imalac opasne stvari“ treba tumačiti tako, da za štetu odgovara širi krug lica koja imaju svojstvo imaoća stvari.

Imalac opasne stvari je u prvom redu vlasnik opasne pokretne ili nepokretne stvari. To je imalac u užem smislu. Vlasnikom stvari smatra se lice kome pripada pravo svojine u smislu propisa o stvarnim pravima.

Opasna stvar nije uvijek u državini vlasnika, bilo da je ta stvar voljno predata od strane vlasnika u državinu drugom licu, ili da je to drugo lice do državine došlo na protivpravan način.⁵⁴ To su imaoći opasne stvari u širem smislu. U slučaju kad je imalac voljno predao opasnu stvar u državinu drugom licu umjesto njega, i jednako kao on, odgovara lice kome je imalac predao u državinu opasnu stvar. Držalac se može osloboditi odgovornosti za štetu ako je šteta nastala radnjama lica koje je dužno da nadgleda stvar, a nije na radu kod imaoća stvari. Kad je stvar imala skrivene mane ili skrivena svojstva, a imalac nije držaocu skrenuo pažnju na to, pa zbog tih skrivenih mana ili svojstava opasne stvari nastane šteta, pored držaoca za štetu će odgovarati i imalac stvari.⁵⁵ Ako je imaoću opasna stvar oduzeta na protivpravan način, za štetu od opasne stvari ne odgovara imalac nego pretpostavljeni držalac, ako i imalac nije za štetu odgovoran.

ZAKLJUČAK

Pravna priroda državine je najspornije pitanje u ukupnom konglomeratu pojmova vezanih za državinu. Jedni autori državinu smatraju činjenicom, drugi pravom dok treći, iz različitih razloga, smatraju da državina ima dvojnu prirodu: činjeničnu i pravnu u isto vrijeme.

50 Član 173. Zakona o obligacionim odnosima.

51 Član 177. Zakona o obligacionim odnosima.

52 Član 174. stav 1. Zakona o stvarnim pravima.

53 Đ. Nikolić, *Obligaciono pravo*, Priručnik za polaganje pravosudnog ispita, Beograd, 2010, str. 104.

54 Član 175. Zakona o obligacionim odnosima.

55 Član 176. Zakona o obligacionim odnosima

Brojni su razlozi da usvojimo stav da je državina, po svojoj pravnoj prirodi činjenica. Sva dejstva i pogodnosti koje se vezuju za državinu ne mijenjaju njenu pravnu prirodu, već naglašavaju značaj državine kao pravnog instituta.

Pravna dejstva koje državina može imati su stvarnopravne i obligacionopravne prirode. Državina može biti uslov za sticanje subjektivnog prava i to neophodan uslov bez koga ne može nastati subjektivno pravo, a može biti način na koji se stiče subjektivno stvarno pravo. Držalac ima povoljniji položaj u odnosu na lice koje nije držalac, ali je i odgovoran za štetu od opasne stvari. Postoji oboriva pravna pretpostavka da je držalac pokretne stvari njen vlanik, pa sva treće lica koja tvrde suprotno moraju to i dokazati.

Danijela Despotovic, PhD

Assistant Professor at the Slobomir P University in Doboj

Sanja Maksimovic, PhD

*Assistant Professor at the Faculty of Law,
University Business Academy in Novi Sad*

THE LEGAL EFFECTS OF POSSESSION

Abstract:

Possession is the condition of fact, without regard to whether it is exercised on the base of the personal right or without legal foundation and regardless of the fact if the holder is presumed to be authorized to exercise the factual control.

The legal effects of possession are aspects regulated by the legal framework and initiated by the factual state; hence they may cause legal authority, legal relationships (a debtor-creditor relationship) and a request for legal protection.

In other words, the legal effects are instruments due to which the fact becomes the law, the fact that presupposes a law or the fact regulated by law.

Keywords: *possession, legal effects, adverse possession, occupation*

L I T E R A T U R A:

1. Austrijski građanski zakonik, (Patent vom 1ten Junius 1811, JGS Nr. 946/1811 idF BGBl I 58/2004, 77/2004, 43/2005, 51/2005, 113/06 - Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB)).

2. Babić, I., (2008) Građansko pravo – Uvod u građansko i stvarno pravo.
3. Gavella, N., (1983) Sticanje posjeda stvari u našem pravnom uređenju – posebno o izvornom sticanju neposrednog i posrednog posjeda stvari, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 33/1983.
4. Gavella, n., (1984) O predaji stvari u posjed, s posebnim osvrtom na predaju u neposredan posjed, Naša zakonitost, br. 2/1984.
5. Građanski zakonik za Kneževinu Srbiju (Srpski građanski zakonik, koji obuhvata tekst od 11. marta 1844. godine).
6. Jovanović, M.,P., (1925) Državina, njena zaštita i održaj, Beograd.
7. Krneta, S., (1978) Posjed, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Tom drugi, Beograd.
8. Lazarević, D., (2003) Državina pojam, oblici i zaštita, Sudska praksa, br. 6/7.
9. Morait, B., (1997) Obligaciono pravo, Knjiga prva, Banja Luka.
10. Nikolić, Đ., (2010) Obligaciono pravo, Priručnik za polaganje pravosudnog ispita, Beograd.
11. Njemački građanski zakonik (Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 17. Januar 2011 (BGBl. I S. 34).
12. Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru (Valtazar Bogišić, drugo dopunjeno izdanje, štampano u Državnoj štampariji u Cetinju, 1898.)
13. Popov, D., (2006) Pravna dejstva državine, Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 2/2006.
14. Popov, D., (2011) Kvalifikovana državina u funkciji sticanja prava svojine održajem, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 1/2011.
15. Planojević, N., (2011) Pravna priroda sticanja svojine od nevlasnika, Pravni život, br. 10/2001.
16. Stanković, O., et al. (1996) Stvarno pravo, Beograd.
17. Stojanović, D., (1981) Novi koncept državine (čl. 70. Zakona o osnovnim svojinskopравnim odnosima), Zbornik Pravnog fakulteta u Kragujevcu za školsku 1979/1980, Kragujevac.
18. Švajcarski građanski zakonik (Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907 (Stand am 1. Januar 2011) Die Bundesversammlung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, gestützt auf Artikel 64 der Bundesverfassung^{1,2} nach Einsicht in eine Botschaft des Bundesrates vom 28. Mai 1904).
19. Zakon o obligacionim odnosima („Službeni list SFRJ“, br. 29/78, 39/85, 57/89).
20. Zakon o stvarnim pravima („Službeni glasnik RS“, br. 124/08, 3/09 i 58/09),
21. Zakon o svojinsko – pravnim odnosima („Službeni list Crne Gore“ br. 19/09)
22. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, br. 91/96).

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

34(497.11)(082)
34(497)(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп “Правнички дани проф.
др Славко Царић” (14 ; 2017 ; Нови Сад)**

Nezavisnost pravosuđa : [zbornik referata sa XIV
međunarodnog naučnog skupa “Pravnički dani prof. dr Slavko
Carić” održanog od 21.-23. septembra 2017. godine u Novom
Sadu] = Independence of the judiciary / priredio, edited by
Milorad Bejatović. - Novi Sad : Pravni fakultet za privredu i
pravosuđe = Faculty of Law for Business and Justice, 2017 (Novi
Sad : Feljton). - 650 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 150. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. -
Bibliografija uz svaki rad. - Rezime na engl. jeziku uz svaki rad.

ISBN 978-86-6019-075-0

a) Судство - Независност - Србија - Зборници b) Судство -
Независност - Балканске државе - Зборници
COBISS.SR-ID 315956487